

Nr 48

Bevillningsutskottets betänkande med anledning av motioner om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.

(2:a avd.)

Yrkanden

1) motionerna I: 127 av herr *Nyman m. fl.* samt II: 147 av herrar *Enskog* och *Hyltander*,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om sådana ändringar i skatteförfattningarna att företag erhåller rätt att skattefritt avsätta medel till särskilda omskolnings- och utbildningsfonder,

2) motionerna I: 232 av herr *Virgin m. fl.* och II: 256 av herr *Holmberg m. fl.*,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag snarast om rätt till skattefri avsättning till utbildnings- och omställningsfonder,

3) motionerna I: 730 av herrar *Lars Larsson* och *Augustsson* samt II: 837 av herr *Hugosson m. fl.*,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär utredning angående möjligheterna för företag att fondera medel till tryggnad av anställdas anspråk i samband med nedläggning, omflyttning eller andra omställningar.

De under 2) upptagna motionerna har, i vad de avser frågan om skattefri avsättning till utbildnings- och omskolningsfonder, hänvisats till bevillningsutskottet. I övrigt har de hänvisats till statsutskottet och lagutskottet.

De under 3) upptagna motionerna har, i vad de avser frågan om skattefria fondavsättningar, hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Gällande rätt

I praxis medges i inkomstkällan rörelse inte avdrag för avsättning av medel till fond för omskolnings- eller utbildningsverksamhet. Inte heller kan enskild arbetstagare i inkomstkällan tjänst erhålla avdrag för kostnader för omskolning eller utbildning i annat fall än då omskolningen eller

Bihang till riksdagens protokoll 1969. 7 saml. Nr 48

utbildningen skett i och för tjänsten. Kostnaden för omskolningen eller utbildningen måste således framstå som en nödvändig kostnad för tjänstens fullgörande.

Arbetsmarknadsutbildning har länge använts som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument. En mer betydande omfattning fick dock verksamheten först i samband med konjunkturnedgången åren 1957—1959. Sedan dess har verksamheten starkt expanderat. Budgetåret 1957/58 utgjorde statens utgifter för ändamålet ca 11 milj. kr. Budgetåret 1959/69 hade de stigit till 52 milj. kr. och de beräknas för budgetåret 1969/70 uppgå till 475 milj. kr., vilket innebär en ökning i förhållande till närmast föregående budgetår med ca 125 milj. kr.

Genom beslut av 1966 års riksdag vidgades förutsättningarna för stöd till arbetsmarknadsutbildning. Tidigare var dessa i hög grad präglade av den grundläggande sociala målsättningen. Det primära syftet med utbildningen var sålunda att ge arbetslösa och svårplacerade möjlighet till en ny placering på arbetsmarknaden. Ett villkor för att få utbildningsbidrag var att den utbildningssökande var arbetslös eller löpte risk att bli arbetslös eller att det var svårt att placera honom i arbete. 1966 års riksdagsbeslut innebär, att begreppet »risk för arbetslöshet» bör ges en generös tolkning. Syftet med denna vidsträckta tillämpning av begreppet är att den enskilde skall kunna beredas möjlighet till omskolning inte bara när sysselsättnings-svårigheter är nära förestående utan också när en bedömning på längre sikt av sysselsättningsutsikterna klart ger vid handen att övergång till annat yrke är nödvändig.

Den utvidgning av den arbetsmarknadsinriktade vuxenutbildningen som beslöts vid 1966 års riksdag har genom beslut av 1967 års riksdag kompletterats med förstärkningar av resurserna för folkbildningen och med lokal- och riksrekryterande vuxenutbildning.

Även andra medel står till förfogande för att arbetsmarknadspolitiken skall kunna bedrivas så effektivt som möjligt. Förutom planeringsverksamhet förekommer arbetsförmedlingsservice, omfattande bl. a. information om läget på arbetsmarknaden och väntade förändringar samt om lediga anställningar och tillgänglig arbetskraft. När så behövs ges information i förening med yrkesvägledning och med ekonomiska bidrag till yrkesutbildning och flyttning. Familjeförsörjare, som får arbete på annan ort men inte omedelbart får familjebostad där, kan under viss tid erhålla bidrag till familjens uppehälle. Till arbetslösa från orter och områden med särskilt hög arbetslöshet kan utgå ett s. k. utrustningsbidrag. Inom arbetsmarknadspolitikens ram kan också i viss omfattning bostäder anskaffas åt arbetslösa som flyttar till en ny arbetsort. Personer som är bosatta i områden med särskilt hög arbetslöshet och som äger fastighet kan — om de vill ta arbete på annan ort — få både ekonomisk och annan hjälp för att avveckla sitt fastighetsinnehav.

I lägen med otillräcklig tillgång på arbete inom vissa arbetsområden kan näringslivet stimuleras till ökade investeringar i byggnader och anläggningar genom att företagen medges att ta i anspråk medel ur investeringsfonderna.

Genom olika former av beredskapsarbeten — i statlig eller kommunal regi — kan säsongarbetslöshet motverkas och såväl personer bosatta i områden med brist på arbetstillfällen som handikappade och andra med individuella arbetshinder beredas arbete.

Nämnas bör även att enskilda vid arbetslöshet kan få ersättning genom erkända arbetslöshetskassor eller i form av kommunala kontantunderstöd. Dessa ersättningsformer syftar inte till att ge kompensation för inkomstbortfall under längre tid. De lämnas f. n. endast temporärt i avvaktan på att ny anställning skall kunna erhållas.

Genom beslut av 1968 års riksdag har stödet till äldre arbetslösa förbättrats. Åtgärderna, som är temporära i avvaktan på resultatet av den pågående KSA-utredningen, innefattar särskilt kontant stöd åt arbetslösa i åldrarna 60—66 år och förbättringar av den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen. För arbetslöshetsförsäkrade i nämnda åldrar förlängs ersättningstiden i de erkända arbetslöshetskassorna med 300 dagar. Arbetslösa i åldrarna 60—66 år, som har fått stöd genom arbetslöshetsförsäkringen under längsta möjliga tid, har rätt till ett skattepliktigt omställningsbidrag med 800 kr. i månaden. Arbetslösa i samma ålder, vilka inte har tillhört arbetslöshetsförsäkringen, får omställningsbidrag efter en väntetid av två månader från arbetslöshetens början. Bidraget utgår till både den som varit anställd och den som varit egen företagare, under förutsättning att han har haft sådan förvärvsverksamhet i 24 månader under treårsperioden närmast före arbetslöshetens början. Den som äger förmögenhet över 100 000 kr. blir inte berättigad till bidrag. Efter särskild dispens kan stöd ges också den som har fyllt 55 men inte 60 år om hans arbetslöshet är en direkt följd av strukturförändring av näringslivet i orten eller, för företagare, i branschen.

Frågans tidigare behandling

Motionsyrkanden om rätt för företag att skattefritt avsätta medel till särskilda omskolnings- och utbildningsfonder tillstyrktes av bevillningsutskottet år 1968 (BeU 1968: 27). Utskottet framhöll att det, med hänsyn till att omskolning till nya yrken var och även framdeles torde komma att bli ett av de viktigaste inslagen i arbetsmarknadspolitiken, var nödvändigt att samhället och näringslivet gemensamt på allt sätt stödde omskolnings- och utbildningsverksamhet. Enligt utskottets mening var det angeläget att omskolningsverksamheten i viss utsträckning bedrevs inom företagen. En av företagen själva bedriven utbildning kunde nämligen smidigare anpassas till produktionens och teknikens krav och bibringa de utbildade aktuella

yrkeskunskaper. Det statliga bidraget till sådan utbildning ansåg utskottet långt ifrån tillräckligt för att stimulera företagen till effektiva insatser på omskolnings- och utbildningsområdet.

Riksdagen avvisade motionsyrkandena och följde därvid en vid betänkandet fogad reservation av herr John Ericsson m. fl. Reservanterna hänvisade i sitt yttrande till att samhällets insatser för att garantera den enskilde social och ekonomisk trygghet i omställningsprocessen var mycket kostnadskrävande. Att jämsides med de reformer som redan vidtagits införa en rätt till skattefri fondavsättning för arbetsmarknadsutbildning ansåg reservanterna inte motiverat. Stödet till sådan utbildning borde enligt deras mening ske i enlighet med de beslut som fattats av 1966 och 1967 års riksdagar.

Motionerna

I: 127 och II: 147

Utvecklingen under senare år — inte minst strukturrationaliseringen inom näringsliv och förvaltning — har förändrat såväl arbetar- som tjänstemannapersonalens arbetsförhållanden och uppgifter och medverkat till att minska personalbehovet och därmed sänka kostnaderna. En större grupp tjänstemän och arbetare har omplacerats, omskolats och friställts. Detta har skapat stora problem i synnerhet för äldre och yngre anställda.

Många företag har inte vidtagit åtgärder för att friställa anställda utan försöker omplacera dem, men möter därvid stora problem. Vederbörande har kommit upp i ålder och lön och kan ofta inte acceptera de arbetsuppgifter och den lön som erbjudes, vill icke heller lämna orten etc.

Friställning av personal är ett pinsamt beslut. Företagen kan inte tänkas upphöra med rationaliseringssträvandena och är i nuvarande konjunkturläge ej heller så benägna att investera och utvidga verksamheten och därmed skapa nya arbetsplatser. I en sådan situation skulle det för många företag vara önskvärt och värdefullt att få möjlighet att skattefritt avsätta medel till särskilda fonder som vid behov kunde få användas att hjälpa sådana anställda — såväl tjänstemän som arbetare — som måste omställas eller i sämsta fall friställas. Detta skulle bland de anställda kunna skapa en större trygghet och för företagsledningen ge ökade möjligheter att behålla sin personal, särskilt äldre, och också ge möjlighet att bereda nyutexaminerade meningsfullt arbete.

Den omskolningsverksamhet och bristutbildning som sker i samhällets regi är värdefull och behövs även i framtiden, kanske i ökad utsträckning. I åtskilliga fall kan emellertid utbildning och omskolning inom ett företag vara att föredra. Den kan nämligen ske på hemorten, och personen i fråga kan utgå från att utbildningen som regel leder över i fast anställning inom

företaget. För samhället ställer sig företagsutbildning väsentligt billigare än den omskolning som helt bekostas av staten.

I: 232 och II: 256

För att stimulera näringslivet bör företagen ges möjlighet att skattefritt avsätta medel till särskilda utbildningsfonder, avsedda att tas i anspråk i samband med förutsedda eller pågående strukturförändringar i företagen och särskilt i konjunkurlägen, som väntas leda till friställning av arbetskraft.

I: 730 och II: 837

Strukturuomvandlingen inom näringslivet har fått till följd att många företag och arbetsställen försvinner. Därigenom har för många medborgare tryggheten för arbete och inkomst försämrats. Under år 1967 fick 151 400 förvärvsarbetande sluta sin anställning på grund av driftinskränkningar. Mer än en tredjedel av dessa, 52 500, fick sluta på grund av att arbetsstället nedlades och ca 98 900 friställdes på grund av personalinskränkningar vid företagen. Andra siffror som belyser den relativa osäkerhet som kännetecknar den svenska arbetsmarknaden är uppgifter om varsel och väntade personalinskränkningar. År 1967 utfärdades varsel för 651 arbetsställen med sammanlagt 24 499 arbetstagare, och under perioden januari till och med november månad 1968 var motsvarande uppgifter 546 arbetsställen omfattande 20 640 arbetstagare.

Vad som genomgående är karakteristiskt för den situation som uppstår i samband med företagsnedläggelser, omlokalisering av verksamhet eller andra omställningar, oberoende av vilka faktorer som utgör orsaken härtill, är den svåra situation som uppstår för de anställda. Den synes därför rimligt att man kräver ett större ekonomiskt ansvar av företagen gentemot de anställda. I aktiebolagslagen finns t. ex. ett noggrant regelsystem för att skydda kapitalägarnas penninginsats. Några regler till skydd för människorna i företaget vilka ofta arbetat och satsat hela sitt liv där föreligger däremot icke. Det synes därför angeläget att man söker skapa ett regelsystem varigenom företagen åläggas att fondera medel inom företaget till tryggnad av i första hand de anställdas skäliga anspråk i samband med nedläggningarna eller omställningarna.

En fondering av ovan antydd art bör göras avdragsgill skattemässigt, varigenom man bl. a. vinner att uppbyggnaden kan påskyndas. Reglerna bör om möjligt utformas så att fonderingen tar i anspråk avsättningar som annars skulle utgjort dold reserv i företaget. Härigenom bibehålls de avsatta medlen i företaget och kan arbeta inom företaget. Fonderingen blir då icke heller ett argument i lönesammanhang som t. ex. en arbetsgivaravgift som inbetalas till samhället.

Utskottet

De förevarande motionerna behandlar frågor om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning av medel till särskilda fonder för omställning, omskolning och utbildning.

Riksdagen avvisade förra året i enlighet med en vid bevillningsutskottets betänkande nr 27 fogad reservation motionsyrkanden av liknande innebörd. Riksdagen erinrade därvid bl. a. om samhällets insatser på det arbetsmarknadspolitiska området under senare år och ansåg det inte motiverat att — jämsides med dessa för staten mycket kostnadskrävande reformer — införa en rätt till skattefri fondavsättning för omskolnings- och utbildningsverksamhet.

Vad motionärerna nu anfört är enligt utskottets mening inte av beskaffenhet att böra föranleda ändrat ståndpunktstagande. Vad särskilt angår motionerna I: 730 och II: 837 vill utskottet erinra om att bankoutskottet i utlåtande nr 33 till årets riksdag avstyrkt bifall till det i dessa motioner framställda yrkandet om införandet av ett regelsystem, varigenom företagen åläggs att fondera medel till tryggande av de anställdas anspråk i samband med företagsnedläggelser eller andra omställningar. Det till bevillningsutskottet hänvisade motionsyrkandet om rätt för företagen till avdrag vid beskattningen för sådan fondering bör därför inte föranleda någon åtgärd.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår

- 1) motionerna I: 127 och II: 147,
- 2) motionerna I: 232 och II: 256, i vad de hänvisats till bevillningsutskottet,
- 3) motionerna I: 730 och II: 837, i vad de hänvisats till bevillningsutskottet.

Stockholm den 20 maj 1969

På bevillningsutskottets vägnar:

JOHN ERICSSON

Närvarande

från första kammaren: herrar John Ericsson (s), Yngve Nilsson (m), Sundin (cp), Tage Johansson (s), Gösta Jacobsson (m), Tistad (fp), Paul Jansson (s), Arne Pettersson (s), Stadling (s) och Annerås (fp); samt

från andra kammaren: herr Brandt (s), fru Holmqvist (s), herrar Kristenson (s), Nyström (s), Eriksson i Bäckmora (cp), Wikner (s), Enarsson (m), Andersson i Södertälje (s), Börjesson i Falköping (cp) och Ericsson i Åtvidaberg (fp).

Reservation

av herrar *Yngve Nilsson* (m), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Tistad* (fp), *Annerås* (fp), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Enarsson* (m), *Börjesson* i Falköping (cp) och *Ericsson* i Ätvidaberg (fp), vilka

dels anfört följande:

Bevillningsutskottet tillstyrkte förra året motionsyrkanden om utredning av möjligheterna för företagen att skattefritt avsätta medel till särskilda fonder för omskolning och utbildning. Utskottet framhöll därvid bl. a. att den snabba expansionen på forskningens och teknikens område och den allt större internationella konkurrensen — jämte stora förskjutningar i konsumenternas efterfrågan — lett till en strukturell omdaning av näringslivet som ställde stora krav på omställningsberedskap hos arbetskraften och att detta i sin tur krävde insatser från såväl samhället som företagen för att garantera de enskilda arbetstagarna ekonomisk trygghet i omställningsprocessen. Eftersom omskolning till nya yrken var och även framdeles torde komma att bli ett av de viktigaste inslagen i arbetsmarknadspolitiken, var det enligt utskottets uppfattning angeläget att samhället och näringslivet på allt sätt stödde omskolnings- och utbildningsverksamheten. En ökad utbildningsverksamhet vid företagen borde lämpligen åstadkommas genom att företagen erhöi möjlighet att skattefritt avsätta medel till särskilda omskolnings- och utbildningsfonder.

Mot bakgrunden av vad som i bilaga 13 till årets statsverksproposition uttalats om nödvändigheten av fortsatta samhälleliga insatser för att underlätta arbetskraftens rörlighet och av ökade arbetsmarknadspolitiska insatser för sådana arbetstagare som drabbas av arbetslöshet i samband med strukturomvandling och rationaliseringar anser vi att utskottet bort vidhålla sin i bet. 1968: 27 uttalade uppfattning att frågan om skattefri avsättning av medel till fonder för omskolning och utbildning bör bli föremål för utredning.

dels hemställt

att riksdagen med anledning av

1) motionerna I: 127 och II: 147

2) motionerna I: 232 och II: 256

3) motionerna I: 730 och II: 837

i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamt utredning om möjligheterna för företagen att skattefritt avsätta medel till särskilda omskolnings- och utbildningsfonder.